

הכנסת העשרים ושלוש

יוזמים : חברי הכנסת עמית הלוי
גדעון סער
אוסאמה סעדי

2177/23/פ

הצעת חוק-יסוד: השפיטה (תיקון – סמכויות שיפוט ותקנות סדרי דין באישור ועדה)

- תיקון סעיף 1 בחוק-יסוד: השפיטה¹ (להלן – חוק היסוד), בסעיף 1, בסופו יבוא:
"ד) תקנות המעניקות סמכות שפיטה למי שאינו שופט או למי שנושא משרה שיפוטית בערכאה כאמור בסעיף קטן (ב), טעונות אישור של ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת."
- תיקון סעיף 21 בחוק היסוד, בסעיף 21, בסופו יבוא "אין להוסיף או לגרוע מסמכויותיהם של רשמים אלא בחוק או בתקנות שאושרו על ידי ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת."
- תיקון סעיף 24 בחוק היסוד, בסעיף 24, האמור בו יסומן (א) ואחריו יבוא:
"ב) תקנות הקובעות סדרי דין בבתי המשפט טעונות אישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת."
- תחולה תקנות סדרי דין שהותקנו וטרם נכנסו לתוקפן ביום חקיקת חוק-יסוד זה, לא ייכנסו לתוקף אלא אם אושרו על ידי ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת.

דברי הסבר

תקנות סדר הדין האזרחי החדשות, צפויות להיכנס לתוקף ב- 1 בינואר 2021, ועתידות לחולל שינויים משמעותיים ומרחיקי לכת בהליכי הדיון האזרחי וזאת מבלי שהרפורמה נבחנה לעומק וללא דיון ציבורי מעמיק ורחב אשר בחן את השלכות הרחב של הרפורמה ובדגש על המשמעויות החוקתיות, המשפטיות, הדיוניות והכלכליות שלה. הליך גיבושן של התקנות החדשות העלה לסדר היום את הפער הקיים בין סדרי הדין בבית המשפט האזרחי לבין סדרי דין בהליכים אחרים ומידת המעורבות הנדרשת

¹ ס"ח התשמ"ד, עמ' 78.

של הכנסת בקביעתם.

לשם השוואה, סדר הדין הפלילי קבוע בחוק של הכנסת וסדרי הדין בבתי הדין הרבניים ובערכאות אחרות נדרשים על פי חוק לאישור ועדה של הכנסת.

בתקנות החדשות נקבעו פונקציות שיפוטיות כדוגמת עוזרים משפטיים ומזכירים משפטיים באופן שאינם נתונים לסמכות הפיקוח של הכנסת. זאת בשונה מרשמים ונושאי משרה שיפוטית הממונים על פי חוק-יסוד: השפיטה וכפופים לדיני המשמעת, חייבים בהצהרת אמונים, וחלים עליהם הסדרים נוספים. בנוסף, נקבעו בתקנות החדשות הסדרים עקרוניים וראשוניים, שהמחוקק צריך לתת עליהם את הדעת ובמיוחד הסדרים המגבילים את זכות הגישה לערכאות ומצמצמים את זכות הטיעון של הצדדים בבית המשפט, זאת בנוסף להטלת עומסים כלכליים כבדים על צדדים חלשים המבקשים לתבוע את נזקם בבית המשפט. למותר לציין שהטלת עלות כבדה על המתדיינים בשלבים ראשוניים של ההליך משמשת גם כחסם כניסה הפוגע בזכות הגישה לערכאות וגם מצמצמת את האינטרס ואת הרצון להגיע לפשרות דיוניות המקצרות את משך ההליך.

התקנות החדשות גם ביטלו את החובה שהוטלה על השופטים לתת פסקי דין והחלטות בלוחות זמנים קבועים מראש, ובכך זנחה את הסטנדרט המדיד היחיד ששופטים ורשמים חויבו בו.

הצעת החוק מבקשת לחדד את החשיבות שרואה הכנסת בסדרי הדין ככלי למימוש זכות הגישה לערכאות ואת העיקרון לפיו סמכויות השיפוט ובעלי התפקידים השונים המחזיקים בסמכויות אלה, לרבות באופן טכני, חייבות להינתן בהסמכה מפורשת של המחוקק ובפיקוחו.

כידוע, חוק-יסוד: השפיטה קובע בנוסחו כיום את דרכי המינוי של השופטים באמצעות הוועדה לבחירת שופטים, את הצהרת האמונים וכן את ההוראות שנועדו לוודא את המחויבות של השופטים המכהנים לחוקי מדינת ישראל ולדין המשמעת החל עליהם, וכן את דרכי הפסקת הכהונה הייחודיות להם. חוק היסוד לא הסתפק בכך, וגילה דעתו שגם פונקציה שיפוטית זוטר, כדוגמת רשם, לא יכולה להתקיים ללא עיגון בחוק היסוד, ועל כן קובע סעיף 21 לחוק היסוד: " לבית משפט יכול שיהיה רשם, בין שופט ובין שאינו שופט".

זכות הגישה לערכאות אמנם לא נקבעה כזכות עצמאית בחוקי היסוד של מדינת ישראל, אולם אין ספק שהיא זכות בסיסית ויסודית הנדרשת לצורך הגנה על זכויות אזרח מהותיות כדוגמת זכות הקניין.

את הפיקוח על מימושה של הזכות ועל ההסדרים שנקבעים למימושה, מבקשת הצעת החוק להניח לפתחה של ועדת החוקה של הכנסת בדמות גורם מפקח ומאשר של תקנות סדר הדין האזרחי.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
כ"ד בתשרי התשפ"א – 12.10.20